

Aarsberetning

Aarsberetning fra selskabets oldsagsamling for 1877.

Oldsagsamlingen har i 1877 haft en tilvækst af 121
nr. (bet. nr. 1866-1986). fra
noget mindre, end den i de senere år gennemsnitlig
har gaaet op til. Dette kan skyldes, at der er det hal-
vandet har været udsolget til at blive en del
af den til den, og at der er

oldsagsamlingen

den udvælgelse blev foretaget undervejs af gravhøj-
ene, hvilket desuden bragte lidt nytte af oldtøjet.
Antallet af sager der er indkomne af de forskellige per-
sonefindelse, er derimod ved at være som almindelig-
ligt. Men det er en naturlig følge af de væsentlige ændren-
digheder, af hvilke der er blevet på den samlede
fund med fuldstændig tilfredsstillende resultater.

af sager fra stensiden der indkommet 12
numre, deriblandt 8 spydspidse og 1 kniv af
skifer af den sædvanlige arkaiske type, 3 spyd med skaf-
huk, 1 spydspids og 1 pilspids af fint. De to sidste har
begge fundne i Verres søge under Thorsdals præstegæld,
hvorfor der i løbet af nogle år er indkommet flere
gjenstande fra stensiden, end der i samlingen har
fra noget andet søge i Thorsdals stift. Vi have sa-
ledes tidligere indkommet med skafhuk
fra Selven, to spydspidse af skifer fra Hæret og Tors-
gen, en kniv af skifer fra Selven, tre skiferne af sk-
ifer og en flække af fint fra Hæret, to pilspidse fra sel-
sager fra samme gaard, dertil komme de to indbragte

ved
K. Rygh.

Arztberetning

178

oldagsamlingen

764

K. Rygh.

Aarsberetning fra selskabets oldsagsamling for 1877.

Oldsagsamlingen har i 1877 havt en tilvækst af 131 nr. (kat. nr. 1806—1936). Tilvæksten har saaledes været noget mindre, end den i de senere aar gennemsnitlig har gaaet op til. Dette kan tilskrives, at der i det foreløbne aar kun har været anledning til at bruge en del af den til reiser i arkæologisk øiemed bestemte sum, og at der af foreningen til fortidsminders bevaring kun i lidend udstrækning blev foretaget undersøgelser af gravhauger, hvilke desuden bragte lidet udbytte af oldsager. Antallet af sager, der ere indsendte af de forskjellige private findere, er derimod omtrent saa stort som almindeligt. Men det er en naturlig følge af de omtalte omstændigheder, at aarets tilvækst er fattigt paa større samlede fund med fuldstændig tilfredsstillende fundopgaver. Af sager fra stenalderen er der indkommet 12 numere, deriblandt 6 spyd- og pilespidser og 1 kniv af skifer af den saakaldte arktiske type, 2 øxer med skaftthul, 1 spydspids og 1 pilespids af flint. De to sidste ere begge fundne i Vernes sogn under Ørlandets prestegjeld, hvorfra der i løbet af nogle faa aar er indkommet flere gjenstande fra stenalderen, end der i samlingerne haves fra noget andet sogn i Thronhjems stift. Vi have saaledes tidligere derfra: en hammer af sten med skaftthul fra Selven, to spydspidser af skifer fra Baret og Terningen, en kniv af skifer fra Seternes, tre skeformede skraber og en flekke af flint fra Baret, to slibestene for stensager fra samme gaard; dertil komme de iaar indbragte:

en vel arbejdet spydspids af flint fra Hegg og en liden pilespids af flint fra Terningen. Desuden fik jeg i sommer paa en reise igjennem bygden, under hvilken jeg ogsaa opsporede de to sidstnævnte gjenstande, derhos kundskab om, at der ved Kongsvoll er fundet en øxe eller hammer, som dog rimeligvis igjen er gaaet tabt, ligesom der ogsaa paa den udenfor liggende ø Leksa skal være fundet en spydspids af flint (Vidsk. selsk. skr. 1874 s. 32). Den lille bygd har ogsaa en naturlig beskaffenhed, der maa have været særlig skikket til at fremkalde en sterkere bebyggelse. Den bestaar af et nogenlunde fladt og paa sine steder temmelig bredt forland langs en forholdsvis beskyttet søstrækning og indskaaret af flere dybt indgaaende fjorde; de nu bare fjeldsider have tidligere været bevoxede med skov, og fra bunden af fjordene strække flere skovdale sig indgjennem landet. Der har saaledes været en ualmindelig god anledning baade til jagt og fiskeri. Fra hovedsognet, det paa den anden side af fjorden liggende Ørlandet, kjendes der derimod hidtil ikke noget fund af oldsager fra stenalderen. Af de to øxer med skaffthul er den ene et brudstykke af en af de fint arbejdede øxer som Montel. 96 (Nilsson Urinnv. I. fig. 128) med udvidet bane, fremstaaende kant om skaffthullet og en ophøiet, afrundet kjøl langs forsiden. Den er indkommet fra Skjerdingstadøien i Melhus. Samlingen har fra gammel tid et brudstykke af en anden ualmindelig smuk øxe af samme form; men det vides ikke, om den er funden nordenfjelds eller overhovedet i Norge. Af simplere arbejdede, til samme hovedtype hørende „baadformede“ øxer har samlingen derimod flere. Den anden øxe er af samme hovedtype som Montel. 39 med eg i begge ender, men med noget mindre udsvingede egge; den er fundet ved gravning i en gaard ved torvet i

Throndhjems by, om in situ, har ikke kunnet afgjøres. Den er den første i samlingen af denne type.

Af sager af den arktiske type maa nævnes en spydspids og en kniv, fundne sammen paa Sandnes, Alstahaug prestegjeld i Nordland. Kniven, af brun skifer, nærmer sig til den form, hvor skaftet danner en ret vinkel med bladets længdelinje, og bladet bagtil ender i en spidst udstaaende hæl. Spydspidsen, af graa skifer, har stærkt tilbagegaaende modtager (15 × 4 cm). En pilespids fra Tolaa i Bejern prestegjeld i Nordland er det smukkeste exemplar af denne art, jeg har seet, ved sin elegante form og overordentlig fine arbeide, der yderligere fremhæves ved den smukke stenart, brun og grøn, flammert skifer. Den mangler et stykke ved begge ender, men er endnu 13,5 cm. lang, medens den største bredde er 1,4 cm. Den er saaledes overordentlig slank og taler ikke for den af Winther („Aarsberetning“ 1877 s. 113) opstillede teori om den større bredde i forhold til længden paa de nordligere skiferspidser i sammenligning med de sydligere, om det end maa indrømmes, at dette exemplar er en undtagelse blandt de hidtil kjendte. — Fund af flere stenredskaber paa samme sted ere jo sjeldne, og det maa derfor regnes for et mere end almindeligt stort fund, som samlingen nu eier fra Dyngeset i Brønø. For 4 aar siden indkom der derfra 2 spydspidser af skifer og et fladt stykke med indsleben fure (nr. 1161—3); iaar er der yderligere indkommet en spydspids (nr. 1919), der efter en opgivelse, om hvis paalidelighed der ingen grund er til at tvivle, er funden sammen med de tidligere indsendte stykker. Den er dog adskilligt forskjellig fra de 2 tidligere; medens nemlig disse have ret indskaarne modhager, ere de paa denne temmelig skarpt tilbagegaaende, og medens sidekanternes linjer paa de ældre ere omtrent rette, ere de paa denne buede. De ere alle temmelig

brede (3,5: 10,5 til 3,5: 8,5). Det flade skiferstykke kunde antages at være et brudstykke af en plade, hvoraf man havde begyndt at udslibe et redskab. — Fra Kvikne prestegjeld er der indkommet 2 skiferspidser; den ene, fra Brevadslid, er en af de største spydspidser af dette slags, som ere fundne i landet. En del af odden mangler nu, men den har oprindelig været mindst 22 cm. lang; den største bredde er imellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{5}$ deraf; den har store, tilbagegaaende modhager og en bred, stærk tange. Den anden er et brudstykke af en fin liden pilespid af lysgraa skifer, funden i sandet ved Kasttjernet paa vandskillet mellem Kvikne og Tønset. Endelig er der blandt tilvæksten en spydspids af brun skifer fra Hareneset i Kolvereid prestegjeld. — Ogsaa iaar er der indkommet en del flekker og knolde fra det i tidligere aarsberetninger omtalte flintværksted paa Urданbrekken i Flatanger prestegjeld; der velvillig ere indsamlede af skolelærer I. Olsen ved hans skolebørn. Det er en eiendommelighed ved dette værkstedsfund i sammenligning med dem, der ere gjorte sydligere i landet, at der ikke blandt brudstykkerne forekommer ferdigdannede redskaber eller dele af saadanne. Skjønt samlingen nu eier over 300 stykker derfra, er der knapt noget, som med afgjort vished kan siges at vise spor af tilhugning for at tjene til redskab, medens dog størstedelen af dem enten ere flekker, der vise sig at være afslaaede under forarbeidelsen af redskaber, eller klumper, hvoraf flekker til emner ere afslaaede. Det synes især at have været pilespidser, der ere blevne forarbeidede paa dette sted. Den naturligste forklaring af dette forhold er, at raaemnet paa dette sted er blevet mere end almindeligt omhyggeligt udnyttet, hvilket igjen kan skrive sig fra, at der har været sparsom tilgang paa det. Et interessant bidrag til oplysning om den tilgang af flint, som har staaet til raadighed for arbeiderne paa

brækken, har man faaet i en samling større flintklumper, som iaar ere indkomne dels fra selv Urda, dels fra gaarde i omegnen, Bøle, Ørsnes og Hasvaag; enkelte af dem ere saa store, at kiler paa 10—12 cm. længde kunde arbeides af dem, og betydningen af denne samling forøges ved, at der af flere af dem i gammel tid er afslaaet større stykker, og der i bruddets kanter viser sig de almindelige slagmerker. Der er derfor grund til at tro, at arbeide af flintredskaber er foregaaet paa flere steder paa denne kant af Flatanger, ved Bølefjorden og Jusundfjorden, og man kan saaledes ogsaa vente, at der kan gjøres verkstedsfund paa flere punkter i den samme egn.

Samlingen har iaar faaet en veludført gibsafstøbning af en i Odense museum opbevaret stenøxe med skafthul, der efter en gammel paaskrift er funden paa Stiklestad i Verdalen. Da den er kommet til museet med den samling, som blev det foræret af geheimekonferentsraad J. Bülow paa Sanderumgaard, er der al sandsynlighed for, at han har erhvervet den, da han i 1788 ledsagede kronprinsen paa hans reise til det nordenfjeldske. Øxen er af samme type som Montel. 40, hvilken i det nordenfjeldske synes at forekomme almindeligere end i det øvrige Norge. Paa nogle faa aar er der saaledes til denne samling indkommet 4 saadanne: fra Hamer i Stjørdalen (765), fra Valseidet i Bjugn (1020), fra Hegvik i Bjugn (1548) og fra Neraune i Orkedalen (1690). Formen hører rimeligvis til de yngre. Afstøbningen er foræret af bestyreren af universitetets oldsagsamling. Fra bestyreren af Bergens museums samling har man faaet tilsendt afstøbninger af den i 1875 fundne store spydspids af skifer fra Svankil paa Hiteren og af en skiferkniv fra Stensland i Throndenes.

Fra bronzealderen er indkommet en celt, funden i et grustag paa Auran i Stjørdalen. Det nordenfjeldske Norge er jo i det hele temmelig fattigt paa fund fra bronzealderen, og størstedelen af disse bestaa af enkeltvis fundne celter. Af saadanne haves foruden denne i vor samling 1 fra Færstad og 1 fra Husstad i Bod prestegjeld i Romsdalen, 1 fra Ydstines i Stjørdalen og 1, hvis findested er ukjendt, og i Bergens museum 1 fra Østraat paa Ørlandet. Af andre fund haves en spydspids fra Snaasen i universitetets samling, gravfundet fra Toddnes i Sparbuen af en dolk og en celt, det større markfund fra Gunnesøi i Rennebu, begge i vor samling, en paalstav fra Otterøen, Akerø prestegjeld i Romsdalen, i Bergens museum, en øxe fra samme sted i univ. saml., hvortil kommer et sverd fra Døn paa Helgeland i univ. saml.

Fra ældre jernalder har aarets tilvækst kun nogle faa numere, men deriblandt er et pragtstykke, nemlig en stor bøileformet spende af sølv af den for den ældre jernalders slutning eiendommelige form med store over- og understykker. Den er funden under oprydning i en urd under et fjeld paa Aa prestegaard i Aafjorden. Den er et sidestykke til den endnu større sølvspende, der i 1868 fandtes sammen med en mængde andre gjenstande paa Daleim i Sparbuen (beskrevet og afbildet i „Aarsberetn.“ 1868), men er dog forskjellig fra denne i flere detaillier. Spender af dette slags findes saa godt som over hele den germaniske verden, men dog med enkelte eiendommeligheder i de forskjellige lande. De norske og svenske former stemme nærmest overens med de engelske, men have i regelen enkelte fra dem afvigende

særegenheder. Fra denne del af landet haves foruden de to nævnte tillige en adskilligt mindre af bronze fra Revset i Støren. Spenden fra Aafjorden har derhos interesse som et af de undertiden forekommende eksempler paa sager, der i oldtiden vise sig at være reparerede. Den har nemlig været brækket lige nedenfor bøilen og er igjen bleven sammenføiet ved en paa bagsiden paalagt bod af bronze, der er fæstet med flere gjennemgaaende nagler. Stykket vil blive afbildet i Foreningens Aarsberetning for 1877.

Paa yngre jernalder kommer af aarets tilvækst noget over 60 numere, dels i smaa samlede fund, dels enkeltvis fundne gjenstande. Deriblandt kan fremhæves en kjedel af grøtsten fra Stene i Nærø, fordi forekomsten af stenkjedler i yngre jernalders grave er et af de træk, hvori der viser sig ikke liden forskjel mellem de enkelte dele af landet, navnlig ogsaa mellem de ydre og indre dele af Thronhjems stift. Paa østlandet ere begravelser med stenkjedler overmaade hyppige, men nordenfjelds forholdsvis sjeldne. Dette gjelder dog ikke i samme grad om kystegnene, hvorfra der med nogenlunde sikkerhed kjendes 11 saadanne fund: fra Veø prestegaard i Romsdalen, fra Romfoghjellen i Sundalen, fra Vikan, Skaalviken, Strand og Snotra i Aafjorden, fra Hosen i Bjørnør, Haastad i Flatanger, Sandviken i Fosnes, Stene i Nærø og Gjerdingen i Kolvereid*). Fra de indre bygger i det thronhjemske har man derimod hidtil kun havt opgivelse om et eneste saadant fund, paa Lademoen i Strinden (N. F. 614), og der kan desuden være anled-

*) Kun 5 af disse ere bevarede i samlingerne, deraf 3 i den her-værende.

ning til tvivl, om ikke den stenkjedel, som opgives at være funden paa dette sted, i virkeligheden kan have været en urtepotformet urne af ler, der undertiden forveksles med stenkjedler. Iaar er der imidlertid indkommet en hadde af jern fra en gravhaug paa Svarva paa Inderøen af samme form, som almindelig forekommer paa stenkjedler, og der haves desuden paalidelige oplysninger om, at der i fundet har forekommet stykker af en saadan kjedel, som siden ere bortkomne. Dette er det første sikkert konstaterede fund af en stenkjedel i en gravhaug fra de indre bygder af søndre og nordre Thronhjems amter, og naar man tager hensyn til, hvor mange yngre jernalders gravfund der kjendes fra disse egne, maa det være berettiget heraf at slutte, at dette slags gravkar kun yderst sjelden forekommer her, medens de nogenlunde hyppig synes at have været brugte i kystdistrikterne. Vi have saaledes heri en ligesaa tydelig forskjel mellem gravskikkene som den, jeg i min foregaaende Aarsberetning har paapeget i den hyppige forekomst af gravkamre og ubrændt lig i yngre jernalders gravhaug i kystdistrikterne, medens denne begravelsesmaade kun sjelden forekommer i de indre bygder.

Med hensyn til de øvrige oldsager fra hedendommen, som ere indkomne iaar, maa jeg henvise til den udførlige beskrivelse af dem, som vil blive trykt i Foreningens Aarsberetning for 1877.

Blandt sager fra yngre tid kan et enkelt stykke fortjene særlig omtale, dels fordi det knytter sig til mindet om historiske personligheder, dels fordi det er eksempel paa et arbejde, som er udført efter et gammelt mønster og i efterligning af en gammel stil. Det er en, rigtig-

nok af ælde noget medtaget, messehagel, der har tilhørt kapellet paa Østraat og af Østraats nuværende eier er bleven foræret til samlingen. Den er af rødt fløiel med et broderet crucifix, og derunder ligeledes i broderi Ove Bjelkes og hans 3 hustruers, Maren Daaes, Rise Gjeddes og Helveg Lindenows vaabenskjolde og initialer samt aastallet 1662. Crucifixet er broderet i sølv i høit relief og viser sig at være en efterligning af et mønster fra den ældre middelalder med en tro gjængivelse af den romanske stils karakteristiske former. Det er ikke urimeligt, at mønsteret netop har været et romansk crucifix med en Kristusfigur af bronze i høit relief paa emaillet grund, der findes i selskabets samling og angives at være kommen fra Østraats kapel. Broderiet er rimeligvis udført af fru Helveg.

Arbeidet med conservering navnlig af bronze- og jernsager er ogsaa iaar fortsat, saavidt samlingens uheldige lokale og fornemmelig mangelen paa arbejdsrum har tilladt det. Ved jernsagers conservering viser det sig stadig, hvor meget ugunstigere et fugtigt søklima er for bevaringen af oldsager af jern end en tør luft som Christianias. Selv om det skulde synes, at de vare fuldstændige gjennemtørrede, inden de underkastes den brugelige indkogning, viser det sig dog ofte, at det har været utilstrækkeligt, og endogsaa det mindste mellemrum mellem tørringen og indkogningen er nok til, at de igjen trække fugtighed til sig, og derfor indkogningen mislykkes. Det nye lokale vil dog ogsaa i denne henseende skaffe noget gunstigere vilkaar for arbeidet.

nok at rejde noget medtaget messedel, der har tilhørt
 kapellet paa Østast og at Østasts nærverende dele er die-
 von forrest til samlingen. Den er at rejde liden med et
 broderet vævstykke, og derunder ligeledes i broderet Øst-
 Bjergs og hans 3 hustrus, Marren Dases, Riese Gjødes
 og Helveg Lindensows vævstykke og initialer samt
 antasthol 1803. Ordet er broderet i sølv i det rechte
 og viser sig at være en eftergænging af et manster fra den
 rechte middelalder med en tre gjengetværs af den romen-
 ske stils karakteristiske former. Det er ikke utvilsomt
 at mansteret selv har været et romensk vævstykke med en
 Kristnings af bronse i det rechte paa smalleste grund,
 der findes i selskabets samling og siges at være kom-
 men fra Østasts kapel. Broderiet er rimeligvis udført af
 fra Helveg.

Arbejdet med konservering navnlig af brode- og
 jernsager er ogsaa især fortsat, saavidt samlingens udel-
 dige lokale og fornemmelig manglen paa arbejdsrum har
 tilladt det. Ved jernsagers konservering viser det sig
 stadig, hvor meget agtsamhed og fugtigt seklima er for
 bevarelsen af oldsager af jern end en tør luft som Chr-
 stianne. Selve om det skulde synes, at de vare fuldstæn-
 dige gjennemvættede, inden de underkastes den hurtigste
 indkogning, viser det sig dog ofte, at det har været til-
 strækkeligt, og endogaa det mindste mellemrum mellem
 foringen og indkogningen er nok til, at de isjen trække
 fugtighed til sig, og derfor indkogningen mislykkes. Det
 øye lokale vil dog ogsaa i denne henseende skaffe noget
 gunstigere vilkaar for arbejdet.

P. 10. 1
 5. 7

Rettelse:

Den feilagtige Paginering i Beretningen om Selskabet
zoologiske Samling 33°—34°
istedetfor 23°—24°
bedes rettet, forinden Bogen tages i Brug.

